

24.5.2019

EOAK/3245/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

SELLIEN OVIENTEN AUKIOLO SELLILOMAN AIKANA SUKEVAN VANKILASSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 12 muun vangin kanssa allekirjoittamassaan kirjeessä Sukevan vankilassa noudatettavaa menettelyä vangin ollessa vankeuslain 8 luvun 13 §:n nojalla osallistumisvelvollisuudesta vapautettuna eli ns. sellilomalla. Kirjeen mukaan vangin ollessa sellilomalla sellin ovi pidetään kiinni. Kirjeessä kerrotaan, että muun muassa Mikkelin vankilassa sellin ovi on auki vangin ollessa osallistumisvelvollisuudesta vapautettuna.

2 SELVITYS

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön lähetettiin selvitys- ja lausuntopyyntö, jossa pyydettiin toimittamaan kantelun tutkimiseksi tarvittava selvitys Sukevan vankilasta ja keskushallintoyksikköä antamaan lausuntonsa asiassa. Lausunnossa pyydettiin kiinnittämään huomiota erityisesti määräaikaisesti osallistumisvelvollisuudesta vapautettujen vankien yhdenvertaiseen kohteluun ja toimenpiteisiin nk. selliloman sisällön kehittämiseksi suljetuissa laitoksissa. Lausunnossa pyydettiin myös arvioimaan tarvetta vankiloiden ohjaukselle yhdenmukaisten ja vankeuslain tavoitteiden mukaisten menettelytapojen saavuttamiseksi.

Lausunto- ja selvityspyyntö kuului seuraavasti.

”[Kantelijan] ym. kirje on varsin yksilöimätön, mutta siinä kerrotun perusteella vaikuttaa siltä, ettei Sukevan vankilassa sellilomalla ole vangin aktiivoinnin kannalta myönteisiä vaikutuksia.

Edellä mainittuun vankeuslain kohtaan osallistumisvelvollisuudesta määräajaksi vapauttamisesta tehtiin säännöstä tarkentavia muutoksia vuonna 2015 muun muassa menettelystä siirrettäessä vankia toiseen vankilaan. Tämän jälkeenkin laillisuusvalvojalle on saapunut kanteluita (mm. EOAK/3105/2017, EOAK/3102/2017, EOAK/4500/2017), joissa pääosin arvostellaan sellien ovien suppeita aukioloaikoja ja sellilomalla oleville vangeille tarjolla olevien aktiivitoimintojen vähäisyyttä.

Vankeuslain 8 luvun 13 §:ssä säädetään osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta määräaikaisesti seuraavasti.

Säännöllisesti toimintaan osallistunut vanki voidaan rangaistusajan suunnitelman toteutuminen huomioon ottaen vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta kahdeksi arkipäiväksi jokaista kalenterikuukautta kohden, jonka aikana hän on osallistunut säännöllisesti vankilan määräämään toimintaan. Vangin ei katsota osallistuneen säännöllisesti toimintaan, jos hän on toiminnoista kieltäytymisen tai muun vastaavan vangista johtuvan syyn vuoksi osallistunut toimintaan vähemmän kuin 14 päivää kalenterikuukauden aikana. Vangin siirtäminen toiseen vankilaan ei vaikuta vapauttamisen perusteisiin. Osallistumisvelvollisuudesta voidaan vapauttaa vankilan toimintojen järjestämisen kannalta soveltuvana aikana. Vapaapäivät on pidettävä vuoden kuluessa sen kuukauden päättymisestä, jona vanki on osallistunut toimintaan. (10.4.2015/393)

Rikoksesta syytteessä olevalle vangille on annettava tarpeellinen vapautus osallistumisvelvollisuudesta puolustuksen valmistelemiseksi. Vanki voidaan vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta myös muusta tärkeästä syystä. Vanki on vapautettava osallistumisvelvollisuudesta myös, jos se on tarpeen määräaikaisen työkyvyttömyyden vuoksi.

Vankeuslain esitöissä (HE 263/2004 vp) vapauttamisen osallistumisvelvollisuudesta katsottiin olevan rinnastettavissa vuosilomaan ainakin sellaisilla vangeilla, jotka tekevät ammattityötä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on todennut tämän rinnastuksen erääseen toiseen kanteluun (Dnro 3360/4/06) antamassaan lausunnossa. Myös oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on aiemmassa kannanotossaan (Dnro 2425/4/2008) katsonut osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen olevan rinnastettavissa vuosilomaan. Hän on myös todennut käsityksensä, että säännösten väljä muotoilu nk. selliloman osalta ei ohjaa riittävän selkeästi laitoksissa noudatettavia käytäntöjä. Laillisuusvalvoja on kanteluihin antamissaan kannanotoissa todennut, että edellä sellin ulkopuolisesta ajasta ja vuosilomaan rinnastettavuudesta todettu korostaa osallistumisvelvollisuudesta vapautetuille tarjottavien aktiviteettien merkitystä. Tällaisia voisivat olla siivouksen ja ruoanlaiton ohella esimerkiksi mahdollisuus ulkoilla pidempään tai ylimääräiset liikuntavuorot.

Laillisuusvalvoja on ratkaisukäytännössään myös katsonut, että vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta saman tyyppisissä laitoksissa tulisi noudattaa mahdollisimman yhdenmukaisia toimintatapoja. Vankiloiden selvityksissään esittämät perusteet esimerkiksi selliosastojen suurista vankimääristä, osastojen luonteista ja käytäntöjen eroavaisuuksista ovat laitosturvallisuuden näkökulmasta jossain määrin ymmärrettäviä. On kuitenkin yleisellä tasolla todettava, että pidemmällä aikavälillä vankeuslain 1 luvussa vankeuden tavoitteille, sisällölle ja vankien kohtelulle sekä täytäntöönpanolle ylipäänsä asetettujen tavoitteiden kannalta suljetut laitosesolosuhteet eivät edistä turvallisuutta eivätkä tue suunnitelmallista rangaistusajan suorittamista ja vapauttamista.

Kansainvälisissä suosituksissa ja laillisuusvalvonnassa on katsottu, että vangille tulisi tarjota mahdollisuus toimintaan sellin ulkopuolella kahdeksan tunnin ajan vuorokaudessa. Laillisuusvalvojan ratkaisuissa on kuitenkin katsottu, että laitosten menettelyä nk. sellivapaan järjestämisessä eri osastoilla ei ole pidetty lainvastaisena eikä väljän sääntelyn valossa muutoinkaan virheellisenä.”

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö lähetti lausuntonsa ja Sukevan vankilan selvityksen.

3 RATKAISU

3.1 Selvityksessä ja lausunnossa kerrottua

Sukevan vankilan selvityksestä ilmenee, että vankilassa on tiedostettu nk. sellilomiin liittyvät haasteet. Laitoksen osastojen rakenteet ja osastojen suuri koko eivät anna mahdollisuuksia siihen, että vangeille pystyttäisiin tarjoamaan riittävästi sellin ulkopuolista aikaa ja mielekästä toimintaa. Pienemmillä erityisosastoilla (esim. päihteen osasto) vankien tarpeita kyetään huomioimaan paremmin kuin isoilla osastoilla. Selvityksessä tätä pidettiin vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta ongelmallisena, mutta turvallisuusnäkökohtien kannalta välttämättömänä. Tarkoituksenmukaisemmat tilat ja osastojen pilkkominen toisivat selvityksen mukaan helpotusta ongelmaan.

Selvityksen mukaan vankilalla on tietoa vankeuslain tavoitteista, mutta tavoitteisiin pääsemiseksi tarvittaisiin pienempiä osastoja. Vankila oli joutunut luopumaan aiemmasta käytännöstä, jolloin sellilomien aikana sellien ovet pidettiin auki, koska järjestelystä aiheutui järjestysrikkomuksia. Nykyisen käytännön mukaan sellilomalla olevalle vangille voidaan antaa lupa olla sellin ulkopuolella ruoanlaiton, siivouksen ym. takia.

Keskushallintoyksikön lausunnossa viitattiin laillisuusvalvojan aiemmissa kanteluratkaisuisaan, omassa aloitteessaan ja laitostarkastuksesta laaditussa pöytäkirjoissa tekemiin kannanottoihin ja huomioihin. Keskushallintoyksikkö yhtyi apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussaan EOAK/3251/2017 ottamaan kantaan, jonka mukaan Sukevan vankilan tulee löytää keinoja, joilla suljetuilla osastoilla asuvien vankien sellin ulkopuolella viettämää aikaa voidaan lisätä. Keskusyksikkö piti hyvänä, että sellilomalaisilla on mahdollisuus pyynnöstä olla sellin ulkopuolella,

mutta katsoi, ettei tähän asiantilaan tyytyminen ole riittävää. Sukevan vankilan tulisi keskushallintoyksikön mukaan aktiivisesti etsiä ja löytää keinoja lisätä sellilomalla oleville vangeille sellin ulkopuolella vietettyä aikaa.

Keskushallintoyksikkö piti vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta ongelmallisena, ettei kaikissa vankiloissa sellilomalaisten sellien ovia ole turvallisuussyistä voitu pitää auki. Lausunnon mukaan lähtökohtana tulisi olla, että sellilomalaisten sellien ovet pidettäisiin auki. Keskushallintoyksikön käsityksen mukaan vankiloissa olisi hyvä ottaa huomioon jo vapaapäiviä myönnettäessä, että osastolla kyettäisiin pitämään sellilomalla olevan vangin sellin ovi auki vapaapäivänä. Sellilomalaisille tulee myös pyrkiä järjestämään mielekästä toimintaa ja siten kehittää selliloman sisältöä.

Edellä todetun kohdalla lausunnossa viitattiin apulaisoikeusasiamiehen Pyhäselän vankila koskevassa kanteluratkaisussa (EOAK/5457/2017) ja Pyhäselän vankilan tarkastuspöytäkirjassa EOAK//4653/2018) sekä Mikkelin vankilan tarkastuspöytäkirjassa (EOAK3005/2018) toimintojen järjestämisen ohella sellin ulkopuolisen ajan lisäämisestä todettuun.

Toisaalta lausunnossa todettiin Sukevan vankilan rakennustekniset seikat, vanhanaikaisuus ja osastojen suuri koko. Pääasiallinen perustelu vankilassa noudatetulle menettelylle on ollut turvallisuuden takaaminen. Keskushallintoyksikkö kehotti Sukevan vankilaa aktiiviseen alueelliseen yhteistyöhön ja selvittämään onko esimerkiksi Mikkelin vankilan tekemiä toimenpiteitä ja hyviä käytäntöjä ottaa käyttöön myös Sukevalla. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskusta keskushallintoyksikkö kehotti olemaan tarvittaessa asiassa Sukevan vankilan apuna.

Keskushallintoyksikön mukaan tarvetta vankiloille annettavalle selliloman aikaiselle sellien ovien aukioloa koskevalle valtakunnalliselle ohjeistukselle ei ole havaittu, mutta keskushallintoyksikön todettiin harkitsevan mahdollisen ohjeistuksen tarpeen. Lausunnon mukaan vankiloita pystytään ohjaamaan yhdenmukaisiin ja vankeuslain tavoitteiden mukaisiin menettelytapoihin myös muilla keinoin kuin laatimalla asiasta ohje, kuten lähityötä lisäämällä ja vankilan toimintaa ja palveluja kehittämällä.

3.2 Kannanotto

Ymmärrän selvityksessä ja myös lausunnossa laitosturvallisuuden merkityksestä kerrotun sellien ovien aukiolosta päätettäessä. Minulla ei myöskään ole perusteita kyseenalaistaa selvityksessä järjestyshäiriöistä kerrottua. Tiedossani on myös Sukevan vankilan jossain määrin rakennustekninen vanhakantaisuus ja joidenkin vankiosastojen suuri koko, joka aiheuttaa valvonnallisia haasteita. Tiedostan niin ikään vankilan rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa laitoksen rakenteellisiin muutoksiin lyhyellä aikavälillä.

Pidän myönteisenä keskushallintoyksikön lausunnossaan noudattamaa menettelyä viitata lausunnossaan laillisuusvalvojan kannanottoihin ja havaintoihin. Voin yhtyä keskushallintoyksikön lausunnossaan esittämään kehotukseen, jonka mukaan Sukevan vankilan tulisi pyrkiä alueelliseen yhteistyöhön hyödyntääkseen toisissa laitoksissa hyväksi havaittuja käytäntöjä. Käsitykseni mukaan tässä vankilan toiminnan kehittämiseen tähtäävässä yhteistyössä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksella tulee olla aktiivinen ja toimintatapoja koordinoiva rooli. Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 6 §:n mukaan aluejohtaja vastaa täytäntönpäntötoimivuudesta alueella sekä alueen voimavaroista, toiminnasta ja niiden kehittämisestä.

Kuten keskushallintoyksikkökin lausunnossaan, niin pidän myös yksittäisen vangin kannalta asianmukaisena, että vankiloissa otettaisiin huomioon jo vapaapäiviä myönnettäessä, että osastolla kyettäisiin pitämään sellilomalla olevan vangin sellin ovi auki vapaapäivänä. Joissakin aiemmin oikeusasiamiehelle saapuneissa sellilomaa koskevissa kanteluissa kantelija on vaikuttanut vilpittömän närkästyneeltä, kun on saanut havaita, että anottuaan ja saatuaan selliloman, sellin ovi on ollut kiinni enemmän kuin toiminnassa mukana ollessaan oli ollut. Tätä taustaa vasten olisi vangin oikeusturvan kannalta vähintäänkin kohtuullista, että hän on tietoinen olosuhteiden mahdollisista muutoksista sellivapaan aikana. Tavoitteena tulee kuitenkin käsitykseni mukaan olla sellin ulkopuolella tapahtuvan toiminnan kehittäminen, olipa kyse sitten ulkoilusta, liikunnasta tai ruoan laitosta. Tämä tavoite ei poista vankilalta mahdollisuutta puuttua laissa sille annetun toimivallan puitteissa mahdollisiin järjestyshäiriöihin.

Siltä osin kun keskushallintoyksikön lausunnossa todettiin, ettei valtakunnallisen selliloman aikaiselle sellien ovien aukioloa koskevalle ohjeelle ole havaittu tarvetta, totean seuraavan.

Erityisesti suljettujen vankiloiden toisistaan poikkeavat menettelytavat ja niiden seurauksena havaittu vankien välinen tosiasiallinen eriarvoisuus, kuten myös menettelyn seurauksena vankien kokema subjektiivinen eriarvoisuus, ovat olleet oikeusasiamiehelle saapuneiden kanteluiden aiheiden kärjessä jo pitkään. Voin todeta kernaasti haluavani uskoa, että vankiloiden yhdenmukaisiin ja vankeuslain tavoitteiden mukaisiin menettelytapoihin voidaan osaltaan päästä vankiloiden lähityötä lisäämällä ja vankilan toimintaa ja palveluja kehittämällä. Käsitykseni ja havaintojeni mukaan lähimmäksi tavoitetta vankien yhdenvertaisesta kohtelusta on kuitenkin tähän mennessä päästy laitoksia ohjeistamalla alue- tai keskustasolta.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni Sukevan vankilan, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennökset tästä päätöksestäni näille tahoille.

Pyydän kantelijaa saattamaan tämän päätöksen tiedoksi muille kantelukirjeen allekirjoittaneille parhaaksi katsomallaan tavalla.